

Kopházi-Molnár Erzsébet¹ – Fábián Gyöngyi²¹ Pannon Egyetem Humántudományi Kar² Pannon Egyetem Humántudományi Kar**'Tüzoltó leszel s katona!' ... (vagy)
... 'Vadakat terelő juhász!'¹**

Tanulmányunkban kiindulásként egy rövid történeti visszatekintésre invitáljuk az olvasót, amely során a katonai szerep hazai változásának legfontosabb irányaira mutatunk rá. Ezt követően, visszatérve jelenkorunkra, megvizsgáljuk a munkánk alapjaként szolgáló hazafiasság, honvédelem és katonai képzés fogalmakat, igyekszünk azok összefüggéseinek lényegét megragadni. Az elmúlt 25 év kutatási eredményei számos kérdést vetnek fel a katonai pálya választásának körülményeit illetően, amelyekhez kapcsolódóan bemutatjuk a Honvéd Kadét Program tanulóinak körében végzett kérdőíves kutatásunk eredményeit.

A honvédelmi szemlélet térnyerése térségünkben

A II. világháborút követő évek és a hidegháború csendesebb időszaka Európában nyugalmat hozott a honvédelem területén is. Az országok sorra szüntették meg a kötelező sorkatonai szolgálatot, csökkentették a hadállomány méretét vagy a sorkatonaság időtartamát, miközben a békefenntartó erők működtetésére nagyobb figyelem hárult. A döntéseket jelentős társadalmi változások is követték, amelyek egyrészt az önkéntesség irányába mozdították a sorkatonai szolgálat ügyét egyes nemzetek esetén, másrészt kiterjesztették a honvédelmi felelősséget az addig nem érintett társadalmi csoportokra. Ezeket a változásokat részben a geopolitikai helyzet, részben a társadalmi-politikai berendezkedés vagy felekezeti elköteleződés, másrészt gazdasági döntések befolyásolták (Bieri, 2015).

A kialakult viszonylagos békés helyzetet a Krím félsziget oroszországi anektálása és Ukrajna kezdődő krízisállapota változtatta meg (Bieri, 2015). Mostanra láthatóvá vált, hogy az a viszonylagos nyugalmi állapot, amely 80 évvel ezelőtt, a II. világháború lezárultával, majd a hidegháború következtében kontinensünkön kialakult, az elmúlt években súlyos veszteségeket szenvedett (White Paper, 2025). A külpolitikai változások, valamint a már a századforduló táján jelentkező biztonságügyi nehézségek az európai térségben több államban felvetették az időközben megszüntetett kötelező sorkatonai szolgálat ismételt bevezetésének szükségességét, vagy a hiány pótlására a civil lakosság önkéntes bevonását, amely szándékot tovább erősített a külső fenyegetettség erősödő érzékelése, a nemzetállamok belső társadalmi feszültségeinek megoldási kényszere (Bieri, 2015).

A mai helyzetet elemezve megállapítható, hogy „Európa átfogó és erősödő fenyegetéssel néz szembe.” (White Paper, 2025.1.). Így kezdődik az a dokumentum, amelyet az Európai Unió a közelmúltban a 2030-ig terjedő időszakra szólóan *Fehér Könyv* néven fogalmazott meg Európa és a NATO közös védelmi stratégiájával és a térség biztonságának megerősítésével kapcsolatban. A dokumentum szándéka szerint kiindulópontként szolgál az uniós tagállamok és globális partnernemzetek együttműködése számára. Egy keretrendszer bemutatásával kívánja megfogalmazni a térség biztonságának megerősítéséhez szükséges lépéseket, az európai védelmi rendszer újraépítésének teendőit, ezen túl elemzi a védelmi képességek területén mutatkozó hiányokat, valamint erős és versenyképes védelmi ipar megalapozására szólít fel. A főbb irányelvek megfogalmazása mellett a nemzeti haderő kialakítását és fenntartását az egyes országok felelősségi körébe engedi át, ugyanakkor a haderő mobilitási képességének erősítését hangsúlyozza az Unió területén kialakítandó megfelelő háttér megteremtésével.

A dokumentum megalkotása nem előzmények nélküli. A nemzeti kormányok egy jelentős része láthatóan már a dokumentum megjelenését megelőzően tett lépéseket saját haderejének fejlesztésére, illetve újraépítésére. Az országok jelentős részében a megoldások között az önkéntes haderő kialakítása és megerősítése területén a minőségi kiképzést helyezik előtérbe, amelyet a külföldi szolgálat lehetősége, a foglalkozás társadalmi megbecsülése mellett a nőkre kiterjesztés is előnyösen befolyásol a bevonulók körében. A helyzet azonban nem egyszerű. A nehézségek között említhető például a korábbi haderő átalítása az új rendszerre vagy a haderő méretének nem megfelelő tervezése, illetve a gazdasági támogatás hiánya és gazdaságkörnyezeti problémák, amelyek nehezítik a hatékony megoldás kialakítását.

Az állomány növelése is nehézkes. A haderő mobilizálása további gyakorlati problémákba ütközik mind nemzeti, mind pedig nemzetközi szinten. Néhány ország az önkéntes katonai szolgálatot a kötelező sorozással kombinálva próbál jobb eredményre jutni saját hadállományának növelése, és ezzel a haderő erősítése tekintetében (Bieri, 2015), míg mások az európai mobilitás összképességének és a hatékony döntések matematikai modellekre épülő megoldására tesznek javaslatot (Gheondea és Plesaru, 2025).

A *Fehér Könyv*ben megfogalmazott problémák megoldásával kapcsolatosan a térségben a figyelem egyértelműen a honvédelem erősítésének irányába fordult, így a továbbiakban mindenképpen a kutatások élénkülésére lehet számítani a témában.

Hazafiasság, honvédelem és nevelés

Számos országban fontos téma a hazafias szemlélet, viszont a fogalom jelentése, a hazafias szemléletre nevelés lehetőségei, keretei, módszertana és színtere, valamint mindezekhez kapcsolódóan a honvédelemre nevelés nem mutat egységes képet. Különösen így van ez, ha a megvalósítás gyakorlatát vizsgáljuk.

Elsőként nézzünk néhány példát a gyakorlatból! Tapasztaljuk, hogy az amerikaiak nagy többsége büszke hazájára, annak ellenére, hogy nincs állami program a hazafias nevelés oktatására. Viszont a nevelés szinte minden szintjén az intézményi gyakorlatban gyakran kerül előtérbe a 'milyen a jó amerikai' téma. Ezzel szöges ellentétben Japánban a hazafias érzelmeik alapján is osztályozzák a 11 éves tanulókat, az oktatásban pedig a tanárok kifejezett feladata a hazafiság és a nemzeti méltóság érzésének felkeltése a diákokban. Kínában a tömegkommunikáció fordít nagy hangsúlyt a hazafias szemlélet alakítására, míg Németországban igyekeznek bevonni a fiatalokat a haza érdekében végzett iskolán kívüli társadalmi és ökológiai tevékenységekbe, vagy alternatív polgári szolgálatra bátorítják őket. Franciaországban Emmanuel Macron elnök kétfázisú katonai szolgálatot vezetett be, amelynek első része egy egyhónapos kötelező, majd egy három

hónap és egy év közötti választható szolgálatból áll. Svédország 2018 januárjától tizenháromezer fiatalat választott ki sorkatonai szolgálatra. Oroszországban pedig a hazafias nevelést a társadalom széttöredezettségének leküzdésére alkalmas eszköznek tekintik (Modern Iskola, 2019).

A haderőhöz vonzódás megerősítése érdekében több országban további kiemelt területként a fiatalok megszólításának új stratégiáit dolgozták ki és léptették életbe a honvédelmi nevelés intézményesítésével. Ezek a nemzetenként sajátos megoldások azonban jelentős mértékű eltéréseket mutatnak. Egy ezt vizsgáló elemzés (Ulrich és Matyasik, 2022) Svédország, Németország, Franciaország, a balti uniós államok és Lengyelország honvédelmi nevelési gyakorlatának összevetését végzi el.

A tanulmány (Ulrich és Matyasik, 2022) kiindulópontként a honvédelmi nevelés azon meghatározásából indul ki, mely szerint az a neveléssel foglalkozó szakemberek és tanulók olyan tevékenységeinek összessége, amely az utóbbiakat a honvédelem specifikus ismereteinek, gyakorlati készségeinek és a honvédelmi területen szükséges habitusnak a magas szintű elsajátításában támogató folyamat. A tevékenység-együttes egyidejűleg elősegíti a védelem tág értelmezéséhez kapcsolódó készségek, érdeklődés, attitűdök, meggyőződés és vélemény alakulását is. A szerzők az említett országokban folyó honvédelmi nevelés gyakorlati megvalósulását is vizsgálják. Megállapításuk szerint azokban az országokban, ahol a honvédelmi nevelés az iskolai tanterv része, az ország egészére vonatkozó nemzetspecifikus jogszabályokat vezettek be, amelyek azonban meglehetősen eltérnek más nemzetek szabályaitól.

Az eltérések kiküszöbölésére a tanulmány egységes európai uniós képzési megoldásra tesz javaslatot, amely az Unió egészére vonatkoztatva határozza meg a közös tantervi alapelveket, magába foglalva az egyes országokban megtapasztalt jó gyakorlatokat is. Például a képzés kiegészítéseként a Franciaországban bevezetett egy és öt év közötti önkéntes időszak jó lehetőség lehet az érdeklődő, de elköteleződni még nem képes fiatalok motiválását tekintve minden tagállamban. A haderő és a civil társadalom együttműködését az iskolai képzés és védelmi minisztérium kooperációjában képzelik el a szerzők, hangsúlyozva a különböző országok honvédelemért felelős intézményeinek együttműködését is. Ugyanakkor a civil társadalom bevonása a honvédelmi tevékenységbe jelentős támogatást nyújthat olyan váratlan krízishelyzetek megoldásában is, mint amilyen például a Covid-pandémia időszaka volt.

A fenti tapasztalatok két következtetést engednek meg számunkra. Úgy tűnik, hogy a hazafiasság tartalmának értelmezése kultúrafüggő, ebből kifolyólag erősítése és gyakorlati színterei nagy szóródást mutathatnak az eltérő kultúrák között. Gyakori megoldás az erre való iskolai honvédelmi nevelés, ám nem kizárólag az oktatás az egyetlen lehetséges út ahhoz, hogy a hazát szerető, a hazára, a nemzetre büszke állampolgárok képviseljék az adott kultúrát.

Bár az eddigi kutatások nagyban segíthetik a honvédelmi neveléssel kapcsolatos európai egységes gondolkodásmód megalapozását, egyetértünk Ulrich és Matyasik (2022) azon állításával, mely szerint további vizsgálatokra van szükség a honvédelmi nevelés jelen helyzetének pontosabb feltárásához és megoldások megfogalmazásához. További kutatási kérdésként merülhet fel annak vizsgálata is, milyen összefüggés van a hazafiasság érzelm változása és az intézményesített honvédelmi nevelés között. Ez utóbbira a későbbiekben bemutatott hazai környezetben folytatott vizsgálatunkban még visszatérünk egy rövid tapasztalat erejéig.

A továbbiakban szűkítsük le érdeklődésünket a hazai környezetre, és vizsgáljuk meg a hazafiasság fogalmát ebben a környezetben történeti távlatban.

*Hazafias nevelés Magyarországon:
a közelmúlt*

A hazafiaság és a katonai lét gyakran kapcsolódik a történelmi színtereken. Az életét a hazájáért feláldozó spártai katonáról, vagy az athéni férfiakról, akik kötelességüknek érezték, hogy harcoljanak hazájukért, esetleg a középkori lovagokról már mindannyian olvastunk, tanultunk, a hazai viszonyokról e témában azonban kevesebb tudásunk van. Hajdicsné Varga Katalin (2015) tanulmányában találunk adalékokat a különböző korokhoz. Ezek szerint a 16. századtól a végvidékeket a főúri udvarok kormányozták, ezért a katonai képzés során ezek vezetési gyakorlatát is szükséges volt elsajátítaniuk. Katonai képzőintézményekről a 17. századtól beszélhetünk, ahol szervezett oktatás formájában képezték a katonákat. Hazánkban azonban nem alakult ki állandó hadsereg, a tiszti rangot vagy vették, vagy a nemesi származásból egyértelműen következett. A 18–19. századra vált közhíggé a katonai szakma ismerete, így katonai ismeretek is kerültek a különböző szintű képzések tananyagába (Hajdicsné, 2015).

A trianoni vereség utáni időszak tan-
könyveiben vizsgálva a hazafiság megjelenésével kapcsolatban Pálmai (2017) arra a megállapításra jut, hogy azokban – érthető módon –

„túlteng az [...] emlékezés és a magyarságtudat erősítésének vágya. A háború előidézte sokkhatások arra ösztönözték az időszak vezető politikusait és pedagógusait, hogy a hon fiatal nemzedéke számára azt sugallják: nincs nagyobb dicsőség egy magyar számára, mint a nemzet katonájának lenni, érte hősi halált halni, a hazát mindenáron megvédeni, és addig soha nem nyugodni, míg az elcsatolt területeket a magyarság vissza nem kapja. Ilyenformán gyakran olvashatunk olyan versikéket, mondókákat és történeteket a tankönyvekben, amelyekben a fiúgyermekeket arra bátorítják, hogy lépjenek be katonának, harcoljanak Magyarorszáért.” (Pálmai, 2017.93.).

Míg az I. világháború utáni időszak a hazafiság fogalmát a katonai tevékenységgel kapcsolja össze, a század végére ez elhalványodni látszik.

Miklós Gyula (1998) írásában arra hívta fel a figyelmet, hogy a hazafias nevelés pusztán megvalósítható elemmé vált a különböző tantárgyak kereteiben, mivel a századfordulóra jellemzően depolitizálódott iskolaügy nem tekintette nevelési célnak a hazafias nevelést. A szerző munkájában a hazafiság fogalmát érzelmi beállítódás és cselekvésre irányuló akarat kettősségében azonosítva azt különféle tantárgyak keretében helyezi el. Egyrészt az érzelmi nevelés fontos fejlesztő eszköze lehet az irodalom és a személyes példamutatás. Másrészt az akarati nevelés, amely cselekvő hazafiságot eredményez, és a hazáért vagy a mikrokörnyezetünkért való tenni akarásban valósul meg, a társadalmi ismeretek tanításában érhető tetten.

Míg az I. világháború utáni időszak a hazafiság fogalmát a katonai tevékenységgel kapcsolja össze, a század végére ez elhalványodni látszik. Miklós Gyula (1998) írásában arra hívta fel a figyelmet, hogy a hazafias nevelés pusztán megvalósítható elemmé vált

a különböző tantárgyak kereteiben, mivel a századfordulóra jellemzően depolitizálódott iskolaügy nem tekintette nevelési célnak a hazafias nevelést. A szerző munkájában a hazafiság fogalmát érzelmi beállítódás és cselekvésre irányuló akarat kettősségében azonosítva azt különféle tantárgyak keretében helyezi el. Egyrészt az érzelmi nevelés fontos fejlesztő eszköze lehet az irodalom és a személyes példamutatás. Másrészt az akarati nevelés, amely cselekvő hazafiságot eredményez, és a hazáért vagy a mikrokörnyezetünkért való tenni akarásban valósul meg, a társadalmi ismeretek tanításában érhető tetten. A szerző azt is megemlíti, hogy a

„hazafiságra nevelésben a nevelési-oktatási intézmények – különösen a honvédség által fenntartottak – kiemelt jelentőséget kapnak. A ’regionális haza’ sajátos műveltséget ad az állampolgároknak, felvértezi őket, hogy közéleti szereplésük kiterjedhessen.” (Miklósy, 1998.74.).

Ezekkel a gondolatokkal a szerző azt is hangsúlyozza, ilyen ismeretekre mindenkinek szüksége lenne, így a honvédelmi nevelés célja tehát nem pusztán honvédelmi előképzettséget nyújtása azok számára, akik majd katonai pályán folytatják tanulmányaikat, hanem egy nagyobb célcsoportra terjed ki (Miklósy, 1998).

A századforduló hazai honvédelmi nevelésének kevésbé sikeres szakaszát egy tankönyv megjelenése zárta le. A Katonasuli sorozat részeként Kojanitz László szerkesztésében megjelenő *Katonai alapismeretek* c. tankönyv (Dr. Tóth, 2010) az ország nemzeti és szövetségi politikájában megjelenő célkitűzéseket helyezte előtérbe. Célja az volt, hogy a 14–18 éves korosztály számára segítsen kézzelfogható tartalommal megtölteni a *hazafiság*, *hazaszeretet*, *honvédelem* fogalmakat. A bőséges, minden részletre kiterjedő tananyag a katonai szervezetektől a terrorizmuson keresztül a honvédelem gyakorlati eszközeinek bemutatásáig lehetővé tette, hogy a fiatalok elsajátítsák a Magyar Köztársaság biztonság- és szövetségi politikájának alapjait. Ugyancsak a tartalom része a honvédelemmel kapcsolatos szabályzók, az állampolgárok honvédelemmel összefüggő kötelezettségei, a Magyar Honvédség felépítése is.

Mindeközben a fiatalok ismereteinek bővülésével a honvédelem mindennapjai is megélevenednek a kötet használata során.

A Katonasuli program az egyre sikeresebb kommunikációnak köszönhetően a társadalom számára is közelebb hozta a katonai képzést (Jobbágy és Stummer, 2010). Hamarosan elindult a katonai szakmai oktatók képzése, majd az oktatási intézmények egyre emelkedő létszámban vettek fel diákokat. Ezt követően pedig elindult a Honvéd Kadét Program, amelynek részletesebb bemutatására a későbbiekben térünk ki.

A hazafiság, honvédelmi nevelés és katonai képzés fogalomrendszere

A hazafiság fogalmának az adott kultúra által meghatározott tartalmának lehetséges eltéréseit már említettük. A következőkben a fogalommal és jelenséggel kapcsolatos hazai kutatások eredményeit foglaljuk össze.

A hazáért és a nemzetért való cselekvési készség kialakulása egy folyamat. Bábosik (1998) szerint a folyamat a következő fázisokból tevődik össze: „nemzettudat – énkép – nemzeti önbesorolás (azonosulás) – pozitív beállítódás (cselekvési készenlét) a választott nemzetkategóriával kapcsolatban (=hazafiság)” (Bábosik, 1998.41.).

Tovább vizsgálva, a nemzeti szocializáció első szakasza 6-7 éves korban következik be, amikor a gyermek szűkebb környezetét ismeri meg elsősorban a családon keresztül. A második (8-9 éves kor) és a harmadik (10-11 éves kor) fázisban már megjelenik az iskola egyre erősödő szerepe, azon belül is a tananyag és a tanár személyisége döntő

fontosságú. Ez az az alapozó szakasz, amelynek segítségével kialakul a hazafiság mint személyiségbeli képződmény, morális sajátosság.

„Eszerint a hazafiság döntő formai jegyének tekinthető annak aktív jellege, az a tény, hogy a hazafiság pszichológiai természetét tekintve beállítódás, vagyis cselekvési készenlét, meghatározott típusú tettek, magatartásformák végrehajtásával kapcsolatos belső késztettség, szükséglet.” (Bábosik, 1998.45.).

Ebből az következik, hogy

„a hazafias és honvédelmi nevelés kulcsponjtja nem a lexikális tudás átadása, hanem a szemlélet közvetítése. Ennek megfelelően szinte mindegy, hogy mi van a tantervben vagy a tankönyvben, ha a szemléletet az iskola vagy az ott dolgozó tanár nem akarja közvetíteni, mivel a pedagógus személyisége, hozzáállása indirekt módon sokkal inkább hat a diákra, mint a tankönyvben olvasott szöveg.” (Lacsny, 2017.139.).

A fentiekből jól érzékelhető, hogy a hazafias és a honvédelmi nevelés, továbbá ehhez kapcsolódóan a katonai kiképzés is gyakran kapcsolódó fogalomként, esetleg szinonim módon jelenik meg a szakmai és a közbeszédben egyaránt. De valóban egymást helyettesítő fogalmakról van-e szó?

Karlovitz (2024) munkája alapján jól kirajzolódik, hogy a *hazafiság*, *honvédelmi nevelés* és *katonai képzés* fogalmak rész-egész összefüggésben értelmezendők. A hazafiságnál szűkebb a honvédelmi nevelés fogalom, amely a haza megvédéséhez szükséges ismeretek és készségek elsajátítását jelenti. A katonai képzés pedig még ennél is szűkebb, amely fegyveres kiképzést is magába foglal. Az oktatás világát előtérbe helyezve látható, hogy ma a honvédelmi nevelés az állampolgári ismeretek részét képezi, ugyanakkor Karlovitz (2024) szerint megfontolandó a kompetencia fejlesztésének beépítése különböző egyéb tantárgyak tananyagába.

A honvédelmi nevelés és kadétképzés előzményei

A kötelező sorkatonai szolgálat 2004-ben megszűnt hazánkban. Mondhatjuk, hogy ezért is indult el a KatonaSuli program, amely a hazafias és a honvédelmi nevelésre készítette fel a diákokat 2005-től. A katonai alapismeretek ebben az anyagban akkor egy választható közismereti vizsgatárgyként szerepelt, és a 2012/13-as tanévtől ebből már emelt szinten is lehetett érettségit tenni.

„A bevezetéstől kezdődő tíz tanév során 1052 diák érettségizett a tantárgyból, az emelt szintű érettségit azonban a bevezetését követő négy év során mindössze 29-en választották. Ennek az alacsony számnak az okai között egyfelől a középfokú oktatásban, különösen a szakképző iskolákban bevezetett változtatások lehetnek (a szakiskolákban ugyanis kötelezővé tették a szakmai érettségi tárgyak választását, így a katonai alapismeretek érettségi tantárgyként már nem jöhetett szóba), másfelől az is, hogy az emelt szintű oktatást ebből a tantárgyból kevésbé preferálták a diákok.” (Kun Szabó, 2018.354.).

Ezért is következhetett be az, hogy a hazafias és honvédelmi nevelés újabb állomásaként megjelent a Honvéd Kadét Program, amely a 2017/18-as tanévtől a KatonaSuli új elnevezése.

A hazai Honvéd Kadét Program jelenlegi rendszere

Az új program három különböző szinten biztosítja a fiatalok számára a hazafias eszmékkel, a honvédelemmel és a katonai pályával való ismerkedést. Az 2018/19-es tanévben még 54 partneriskolával és 1723 kadéttal büszkélkedő program 2024-re már 140 iskolában volt jelen, és több mint 15000 fiatal vett részt benne. A Honvéd Kadét Program, valamint a hazafias és honvédelmi nevelés támogatásáról a honvédelmi miniszter 42/2021. (VIII. 31.) HM utasítása rendelkezik. Ez a jogi háttér biztosítja a kereteket a hazai képzés formájának megszervezéséhez, illetve definiálja a legfontosabb fogalmakat is. A Honvéd Kadét Programnak három szintjét különbözteti meg: HKP I., HKP II. és HKP III. A különbség abban áll, milyen mértékben és mélységben tartalmazzák az egyes programok a honvédelmi nevelés elemeit.

A HKP I. szint gimnáziumokban, szakgimnáziumokban és technikumokban szervezhető képzési forma, amely biztosítja a diákoknak a honvédelmi alapismeretek tárgyat, amelyből a tanulmányok végén érettségi vizsga tehető. A HKP 1. közismereti képzés, melynek során a diákok heti 1-2 órában tanulnak választható érettségi tárgyként honvédelmi alapismereteket. Olyan gyakorlati képzést kapnak, amely során például az elsősegélynyújtás vagy önvédelem gyakorlatát ismerhetik meg.

A HKP II. szinten a tanulásra azokban a középiskolákban van lehetőség, amelyek már legalább három éve csatlakoztak a programhoz, és sikeresen működtetik a HKP I. szintet. A képzés során a diákok a 9–12. évfolyamon összesen közel 1500 órában tanulnak a honvédelemhez kapcsolódó tantárgyakat ágazati szakképzés keretein belül, majd honvédelmi ismeretek szakmai tantárgyból kötelezően érettségi vizsgát is tesznek. A honvédelmi nevelést számos szabadidős program egészíti ki, amelyek nagyon népszerű elemei a képzéseknek. Amellett, hogy a tanulók olyan tevékenységekben vesznek részt, amelyek csak itt érhetőek el (pl. ejtőernyőzés, sportlövészet), a képzés során a mindennapi életben használható tudásra is szert tesznek (pl. elsősegélynyújtás). A HKP II. első két évének ágazati szakoktatását követően szakmai képzéssel folytatódik. Itt szakirány választására kerül sor (pl. logisztika vagy környezetvédelem), így a végzősök az érettségi bizonyítvány mellé technikusi oklevelet is kapnak.

A HKP III. szint a legintenzívebb képzési forma, amely pillanatnyilag mindössze négy intézményben működik. Madarász (2015) írásában ezt a képzési formát veszi górcső alá. Megállapítja, hogy az itt folyó képzés a honvédelmi nevelési célok elérésére elsősorban azzal a nem titkolt szándékkal jött létre, hogy ez a típusú intézmény a katonai utánpótlás képzését biztosítsa. A bentlakásos intézményben tanuló diákoknak azonban nem kötelező a katonai pályaválasztás középiskolai tanulmányaik végeztével. A bemenet önkéntességen alapul, azaz senkinek nem kötelező felvételi vizsgát tenni, előzetesen katonai alapismereteket tanulni. Ezen túl a kimenet is az önkéntesség lehetőségét hordozza magában, hiszen az intézményt elvégezve nem kötelező a katonai pályán történő továbbtanulás. Ezen a szinten is megtalálhatóak a szakmai képzés mellett az ahhoz illeszkedő szabadidős tevékenységek, így a tanulók például sporttal is töltik az idejüket. Ugyanakkor a szoros napirend, a katonás viselkedési normák és a HM-fenntartás mind a katonai pálya irányába terelik a fiatalokat, akik a korábbi katonai kollégiumokkal szemben, jogi értelemben diákoknak minősülnek (Madarász, 2015).

Emellett fontos tudnunk, hogy a HKP programba járó tanulók a 9. évfolyam 2. félévétől 3,50 tanulmányi átlag teljesítése esetén Béri Balogh Ádám ösztöndíjra jogosultak, amelynek összege tanulmányi eredményhez kötött, és a tanév 10 hónapja alatt kapható. A szerző a képzés vizsgálata során arra is felhívja a figyelmet, hogy a gyakorlat és a katonai és a pedagógiai alapelvek nem mindig vannak összhangban, a bezártság, a koedukáció problémái pedig ugyancsak megoldandó kérdések.

A hazai honvédelmi nevelés és katonai képzés kutatása

A testnevelés és az alapvető honvédelmi nevelés közös, egymást erősítő vonásainak vizsgálata (Hamar 2023) azt igazolja, hogy a teljesítményelvárás, a teljesítményirányultság közös elemek, emellett a közös értékek nélkülözhetetlen alkotóeleme a rend és a fegyelem. Kristofóri (2023) a sport eszközrendszerét vizsgálja a honvédelmi nevelés rendszerében elhelyezve. A szerző szerint a sport honvédelmi eszközként alkalmazható, amit a sport fogalma önmagában bizonyít. A fogalom tartalmazza a nemzeti értékeket, az összetartozást, a versenyzést, a részvételt és győzelmet, a teljesítményt, a munka becsületét, az önfegyelmet, öngondoskodást és az egyén közösségért tett felelősségét. A tanulmány következtetése az, hogy a honvédelmi nevelési programok a sporton keresztül nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy az állampolgárok minél szélesebb körben sajátítsák el az alapszintű honvédelmi ismereteket. És hogyan tovább?

A pályaválasztási motiváció vizsgálata

A katonai pályamotivációra irányuló korábbi hazai és nemzetközi vizsgálatok túlnyomó többsége szerint a fiatalok és felnőttek katonai pályát választó döntését a számukra alapvetőként érzékelt szükségletek kielégítése határozza meg, amelyek a biztonság, az elfogadott életvitelhez szükséges rendszeres jövedelem, a csapatmunka, valamint a kihívások keresése.

A vizsgálat kutatási előzményei

Karlovitcz László 2024-es tanulmánya arra világít rá, hogy a hazafiság, hazaszeretet és katonai képzés többnyire a politikusok gondolati világában kapcsolódik szorosan össze, olyan módon, hogy vélekedésük szerint a katonai életpálya választásához elegendő a hazaszeretet kialakítása.

„Ebből következően létezik az a hit, hogy, ha az iskolákban a pedagógusoknak sikerül a hazaszeretetet megalapozni a tanulóknban, akkor majd szívesen mennek akár katonának is, mert bennük lesz a haza akár fegyveres megvédésének elemi szükséglete.

Karlovitcz László 2024-es tanulmánya arra világít rá, hogy a hazafiság, hazaszeretet és katonai képzés többnyire a politikusok gondolati világában kapcsolódik szorosan össze, olyan módon, hogy vélekedésük szerint a katonai életpálya választásához elegendő a hazaszeretet kialakítása.

„Ebből következően létezik az a hit, hogy, ha az iskolákban a pedagógusoknak sikerül a hazaszeretetet megalapozni a tanulóknban, akkor majd szívesen mennek akár katonának is, mert bennük lesz a haza akár fegyveres megvédésének elemi szükséglete. [Pedig a] katona alapjában véve (meg)fizetésért dolgozik. Mérlegeli, mennyire szereti csinálni a munkáját, az mennyire kiszámítható, vállalkozhatók-e számára a változások, egyáltalán: a katonai szolgálat egészében véve mennyire válik javára saját magának és a családjának.” (Karlovitcz, 2024.8.).

A hazaszeretet ugyan szükséges, de nem elégséges a katonai pálya választásához.

[Pedig a] katona alapjában véve (meg)fizetésért dolgozik. Mérlegeli, mennyire szereti csinálni a munkáját, az mennyire kiszámítható, vállalkozók-e számára a változások, egyáltalán: a katonai szolgálat egészében véve mennyire válik javára saját magának és a családjának.” (Karlovit, 2024.8.).

A hazaszeretet ugyan szükséges, de nem elégséges a katonai pálya választásához.

A közelmúlt kutatásai ezt az állítást igazolni látszanak, amikor a belső (élettörténeti vagy személyiségbeli), valamint külső környezeti jellemzők szerepét vizsgálva próbálják megállapítani, melyek a leghangúlyosabb befolyásoló tényezők a katonai pálya választásában.

Egyes korábbi kutatások szerint a katonai pályát választók pályamotivációját a kisgyermekkorú romantikus élmények és hősről, bátorságról, lovagiasságról szóló történetek (Kanyó, 2002) gyakran aktiválják a későbbi években.

A belső egyéni értékek terén végzett újabb hazai kutatások a katonai képzés iránti tanulói motivációt árnyaltabban mutatják be. Eszerint a hazaszeretet, a haza védelme iránti felelősségérzet (Pákozdi, 2022; Varga, 2011) mellett a tudatos katonai pályaválasztás során ugyancsak meghatározó lehet missziós feladatvállalás iránti érdeklődés (Pákozdi, 2022; Varga 2011), valamint a katonai értékekkel (mint például tisztelet, alázat, szabálykövetés) történő azonosulás (Pákozdi, 2019, 2022) is.

További motivációs elemként működhet az egyéni útkeresés során a jövőbeli megvalósított cél által nyújtott siker keresése (Pákozdi, 2022). A csapathoz tartozás különleges motivációs erejét a közös programok és kiképzés során megtapasztalt közösségi élet tovább erősítheti (Kristofóri, 2023; Pákozdi, 2020; Pákozdi és Bárdos, 2022).

A pálya iránti érdeklődést azonban számos külső társas tényező is befolyásolhatja, amely hatások dinamikus változása pusztán az adott körülmények közvetlen vizsgálatán keresztül követhetők, így akár egymásnak ellentmondó eredmények is születhetnek. A középiskolai, valamint fiatal felnőttkori pályaválasztás során az egyén életminőségét meghatározó igények mellett a szülők, társak, az iskola (tanárok), valamint a társadalmi hatások hangsúlyosan jelenhetnek meg a katonai területen (Jobbágy és Stummer, 2010; Kanyó, 2002). Mindeközben Bakos 2013-ban végzett felmérést pályaválasztás előtt álló fiatalok körében, és arra a megállapításra jutott, hogy a vizsgált környezetben a honvédelem ügye nem téma a családi vagy a baráti körökben, továbbá a tanulók ismeretei a Magyar Honvédségről vagy hiányosak, vagy torzok (Bakos, 2013). Lehetséges azonban az is, hogy a fiatalok egyszerűen még nincsenek felkészülve a pályaválasztásra.

Meggyőződésünk, hogy napjainkban a pályaválasztási attitűdök az internethasználat dinamikus terjedése nyomán, valamint az éppen zajló globális vagy nemzetközi eseményeknek köszönhetően is átíródhatnak. A hatást gyakorló tényezők dinamikájának hatékony vizsgálata több tudományág kereszttetszetében valósítható meg, ennél fogva támogatjuk Varga (2013) megállapítását, amely a téma megragadásának interdiszciplinaritását hangsúlyozza.

A kutatás célja, módszere és eredményei

Kutatásunkat a Honvéd Kadét Program már korábban felvázolt három képzési formájában tanulmányokat végző tanulók bevonásával végeztük. A jelenlegi iskolai keretek között folytatott honvédelmi nevelés szervezeti jellemzőinek ismeretén túl célunk annak feltárása volt, mennyire sikeres ez a program.

A programban a növekvő számú diákság fontos, de mindössze egyetlen mutató, amely könnyen számszerűsíthető eredményt ad ugyan, a képzés tényleges hatékonyságáról mégsem nyújt egyértelmű képet. További információ eléréséhez egy olyan kérdéssort

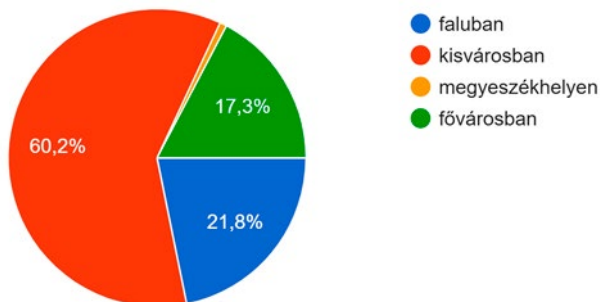
állítottunk össze a tanulók számára, amelyben az iskola választásának körülményeire, az oktatási környezet tanulók által megítélt előnyös és kevésbé előnyös jellemzőire, valamint további célkitűzéseikre tértünk ki, hogy ezzel felmérjük a diákok iskola- és pályaválasztási motivációit.

Az adatgyűjtés során a HKP iskoláknak célzottan küldtük ki az anonim online Google-kérdőívet, amelyet 132 tanuló töltött ki, 16 lány és 116 fiú. (Az első válasz ugyan 133 diáktól érkezett, 1 azonban a későbbiekben semmi másra nem válaszolt, így az ő választát kizártuk.)

Elsőként a tanulók lakhelyére kérdeztünk rá. Mivel a különböző iskolatípusokból eltérő számú választ kaptunk, így első ránézésre azt állapíthatjuk meg, a kitöltők nagy része kisebb településeken, azaz faluban és kisvárosban él, amint az az 1. ábrán látható.

Hol laksz?

133 válasz

1. ábra. A kitöltők megoszlása lakóhely szerint (Forrás: Google-kérdőív)

Ha árnyalni akarjuk a képet, akkor pedig az 1. táblázat alapján azt is láthatjuk, hogy az egyes iskolatípusba járók között ez milyen arányt képvisel. Ez alapján megállapítható, hogy mind a három iskolatípus tanulói között felülreprezentáltak a kisebb településekről, elsősorban a kisvárosból, másodsorban a faluból érkezők.

1. táblázat. A kérdőív kitöltőinek lakhely szerinti megoszlása iskolatípusonként
(Forrás: saját szerkesztés Google-kérdőív alapján)

	HKP I – 104		HKP II – 23		HKP III – 5	
falú	21	20%	8	35%	-	-
kisváros	62	60%	14	61%	3	60%
megyeszékhely	1	1%	-	-	-	-
főváros	20	19%	1	4%	2	40%

A demográfiai adatokat követően elsőként az iskolaválasztás háttérére voltunk kíváncsiak. A 2. ábrán az látható, hogy a barátok, a szülők, az ismerősök és az általános iskolai tanárok befolyása együttesen körülbelül a felét teszik ki az értékeknek, vagyis a személyektől származó információknak viszonylag nagy szerepe van abban, hogy ezt az iskolát választják a gyerekek. Olyan praktikus szempont, mint az iskola közelsége a lakóhelyhez, szintén nem elhanyagolható, a reklám alapján történő iskolaválasztás azonban ehhez képest viszonylag csekély mértékű, viszont az egyéb kategóriára több mint a megkérdezettek harmada jelölt választ.

MI alapján választottad a HKP osztályt?

132 válasz

2. ábra. A HKP osztály kiválasztásának motivációi (Forrás: Google-kérdőív)

2. táblázat. A HKP osztály kiválasztásának motivációi iskolatípusonként
(Forrás: saját szerkesztés Google-kérdőív alapján)

	HKP I		HKP II		HKP III	
szüleim ajánlották	10	9,5%	4	17%	-	-
ismerőseim ajánlották	11	11%	6	26%	-	-
barátaim is ide járnak	22	21%	3	13%	2	40%
az általános iskolai tanáraink ajánlották	2	2%	1	4%	-	-
reklám alapján	7	7%	-	-	-	-
ez volt a legközelebb a lakóhelyemhez	10	9,5%	3	13%	2	40%
egyéb	42	40%	6	26%	1	20%

A 2. táblázatban azt is láthatjuk, hogy a HKP I. és HKP III. osztályokba való jelentkezésre viszonylag nagy hatása van a baráti társaságnak, ami ebben a korban szinte természetes a serdülőkor küszöbén állóknak. Az iskolaváltásnál pedig kifejezetten előnyös számukra a társas támogatás.

„13–14 éves kortól a barátság egyben az érzelmi biztonságot, intimitást nyújtó kapcsolatot is jelent, ami nagymértékben segíti a másik melletti elköteleződést, aminek nagy szerepe van iskolai környezetben a csoporton belüli problémák, konfliktusok megoldásában: általában annak adnak igazat, akiket barátjuknak tekintenek, illetve akihez érzelmileg közel állnak” (Kasik és mtsai, 2022.33.).

A HKP II. osztályba járók esetében pedig az ismerősöktől kapott információ segített leginkább a választásban.

Érdemes megjegyezni, hogy a Honvéd Kadét Programokról a legtöbb tájékoztatást az egyes iskolák honlapjain találhatjuk, így nem meglepő, hogy a reklámokból való tájékozódás nem túl népszerű. Országos szintű, átfogó reklámok nélkül a HKP osztályok létezése nehezen vihető át a köztudatba. A már bekerült diákokat pedig az iskolának érdekében áll megtartani, hiszen az intézményeknek szigorú szabályok írják elő az ilyen osztályok működtetésének fenntartását. Erről a 42/2021. (VIII.31.) HM utasítás rendelkezik.² Eszerint a HKP partneriskolában tanuló diákok legalább 3%-a, de évfolyamonként

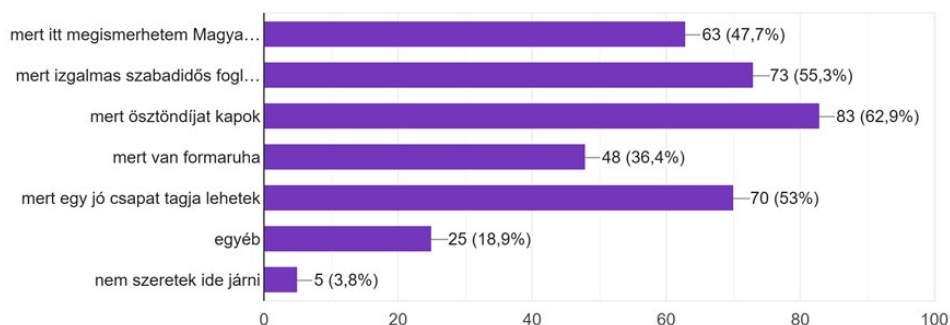
legalább 10 fő honvéd kadét, ami azt jelenti, hogy egyrészt energiát kell fordítani a beiskolázásra, másrészt olyan színvonalú oktatást és egyéb szolgáltatást kell nyújtani, hogy a tanulókat meg is tudják tartani.

Azt szerettük volna ezért felmérni, miért szeretnek ide járni a tanulók, amire a válasz a 3. ábrán látható. A válaszokból egyértelműen kitűnik, hogy legvonzóbb az ösztöndíj lehetősége, amelyet vélhetően az is magyaráz, milyen településtípusból és ezzel összefüggésben milyen szocioökonómiai státuszról érkeznek az adott tanulók.

Fentebb már láthattuk, hogy nagy részük faluból és kisvárosból választja ezt a képzési formát, továbbá az iskola és az otthon viszonylagos közelsége is fontos a diákok számára, így feltételezhetően számukra az anyagi segítség nemcsak vonzó, hanem létfontosságú faktor. Hangsúlyos szerep jut az izgalmas szabadidős foglalkozásoknak ('Mert itt izgalmas szabadidős foglalkozások vannak') és a jó csapatnak ('Mert egy jó csapat tagja lehetek'), azaz a közösséghez tartozás érzésének. Csak a negyedik leg többet megjelölt válasz formájában jelenik meg maga a honvédelmi képzés gondolata ('Mert itt megismerhetem Magyarország honvédelmét'), ötödikként pedig a formaruha kérdése, tehát a válaszokból inkább az anyagi és a társas támogatás ösztönző ereje látszik, a képzés tartalmi elemeit megelőzve.

Miért szereted ezt az iskolát? (több válasz is lehetséges)

132 válasz

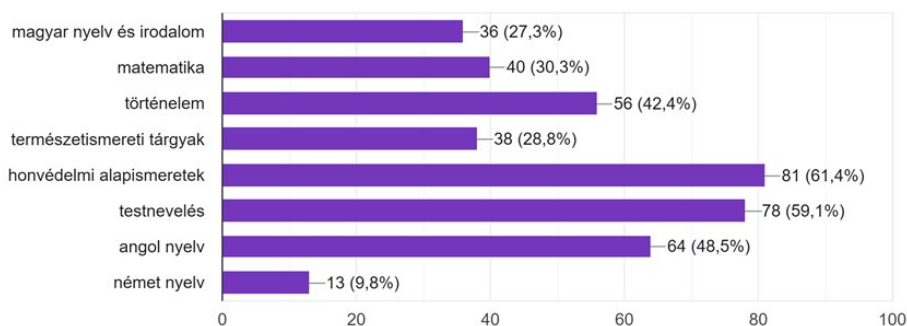

3. ábra. Az iskolák kedvelésének okai (Forrás: Google-kérdőív)

Az iskola legfőbb feladata azonban a tanítás, így a vonzó ösztöndíj és a szabadidős tevékenységek mellett arról is megkérdeztük a diákokat, melyik tantárgyat kedvelik a legjobban, amelyből egyértelműen az látszik, hogy a honvédelmi alapismeretek és a testnevelés a legnépszerűbb, de ezek mellett az angol nyelvet is megjelölte e válaszadók csaknem fele.

Melyik tárgyat szereted a legjobban? (több válasz is lehetséges)

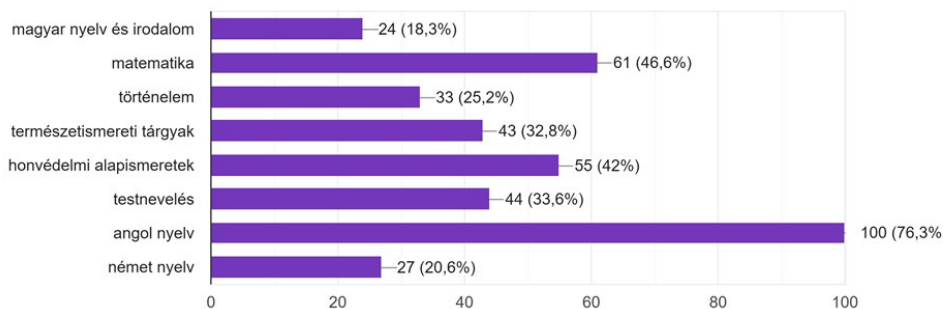
132 válasz

4. ábra. A legkedveltebb tantárgyak (Forrás: Google-kérdőív)

Melyik tárgyat érzed a leghasznosabbnak a jövő szempontjából? (több válasz is lehetséges)

131 válasz

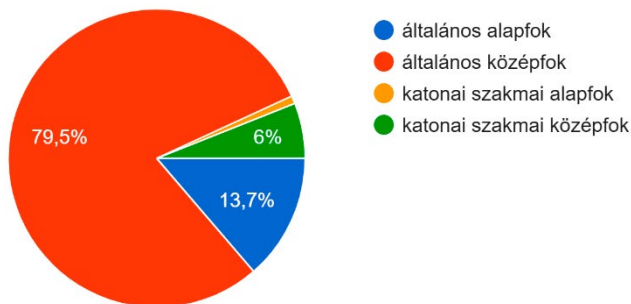

5. ábra. A leghasznosabbnak ítélt tantárgyak (Forrás: Google-kérdőív)

Az 5. ábra szerint viszont a leghasznosabb számukra a jövő szempontjából az angol nyelv és a matematikai ismeretek, vagyis ebből már valamiféle jövőkép is kibontakozik a továbbtanulás szempontjából. Egy korábbi kutatás már felmérte a katonai szakmai nyelvvizsgákra való felkészülés lehetőségét a Honvéd Kadét Programban részt vevő iskolákban (Fábián és Kopházi-Molnár, 2023). Az eredményekből a középszintű érettségi és az általános (tehát nem szakmai anyaggal bővített) nyelvvizsga célként való megjelölése rajzolódott ki, amely egyébként a többi iskolában is megfigyelhető általános tendencia. Ez a 6. ábra alapján kutatásunkban is jól megfigyelhető, a diákoknak összesen 6%-a jelölte meg célként a katonai szakmai középfokú nyelvvizsgát, az alapfokot pedig még ennyien sem.

Milyen nyelvvizsgát szeretnél tenni?

117 válasz

6. ábra. Tervezett nyelvvizsgatípusok (Forrás: Google-kérdőív)

A jövőre nézve milyen terveid vannak?

131 válasz

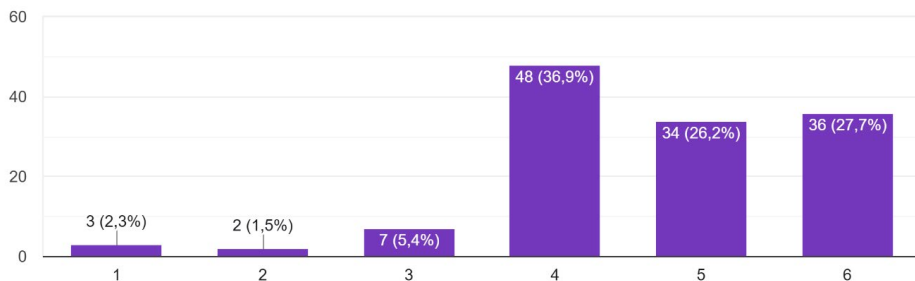
7. ábra. A diákok tervei a jövőre (Forrás: Google-kérdőív)

Végül pedig a továbbtanulási szándékokra kérdeztünk rá. Amint az a 7. ábrán jól látható, a diákok több mint fele a felsőoktatásban gondolkodik, viszont közel harmaduk még nem döntött a jövőt illetően. A részletesebb válaszok alapján hasonló arány mutatkozik a különböző képzési típusok között, vagyis felsőoktatásban, de nem katonai jellegűben szeretné folytatni tanulmányait a diákok közül 43 (41%) a HKP I osztályokból, 7 fő (30%) a HKP II-ből és 1 fő (20%) a HKP III-ból. Ez utóbbit érdemes még olyan szempontból is megfontolnunk, hogy ugyan kevés számú kitöltés érkezett a HKP III típusú képzés diákjaitól, közülük ketten azt jelölték meg, hogy a jövőben más szakmát szeretnének tanulni (40%).

A tanulók mindig elvárásokkal érkeznek egy intézménybe, amely a már fentebb ismertetett pályaaorientációt befolyásoló tényezőkből következik. Egy adott intézményben eltöltött huzamosabb idő gyakran pozitív, ugyanakkor sokszor negatív irányba is befolyásolhatja a korábbi elképzeléseket, így az iskolával, magával a képzéssel való elégedettséget is. Amint az a 7. ábrán látható, a skála pozitív oldalára, azaz arra szavazott a legtöbb tanuló, hogy a képzéssel inkább elégedett. Érdekes lehet, hogy akik 1-es vagy 2-es osztályzatot adtak a képzésnek (5 fő összesen), azok közül egy kivétellel mind lány.

Mennyire felel meg ez a képzés az elvárásaidnak?

130 válasz

8. ábra. A képzés és a tanulói elvárások viszonya (Forrás: Google-kérdőív)

Szöveges válaszok megfogalmazására is lehetőséget adtunk, és a kitöltők közül összesen 31-en (ez a kitöltők alig negyede) ezt a megoldást is igénybe vették. A válaszok között vannak olyan észrevételek, amelyek arról tanúskodnak, hogy összességében jól élik meg az iskolai létet, viszont néhányan a negatívumokra is felhívják a figyelmet. Az alábbi táblázatban láthatjuk a leírtakat, közel egyforma mennyiségű megjegyzést a pozitív és a negatív észrevételekre, élményekre (3. táblázat). Ha elolvassuk a válaszokat, akkor érzékelhetővé válik, hogy sok személyes benyomás nem sokban különbözik egy nem HKP program osztályáról írt véleménytől.

3. táblázat. A tanulók szöveges véleményei (Forrás: Google-kérdőív)

😊	☹️
Nagyon hasznos!!	Nem megfelelő az oktatás.
A tanár (honvéd), aki tartja, az nagyon rendes, jó fej, elképesztően jól magyarázza el az anyagot.	Ki kéne rakni a Csonka kadét programból. Rossz vezetés még rosszabb tanárok, az egész iskola szánalmas.
Úgy érzem megtaláltam azt, ami igazán érdekel és igazán szeretem csinálni. Nem gondoltam volna, hogy ennyire megszeretem a honvédelmet és ilyen fontos szerepet fog betölteni az életemben.	Szerintem több program lenne katonákkal, ahol tudnánk beszélgetni velük. Valamint több laktanya látogatás, nem csak Budapesten.
Rengeteg lehetőséget kapok a program által, és egy nagyon jó csapat tagja lehetek, és bármikor iskolán kívül is számíthatunk egymásra, a kadét instruktorunk is nagyon sok figyelmet fordít ránk, mindig kiáll mellettünk és mikor versenyre megyünk nem csak a fizikai, hanem a mentális állapotukat is felkészíti a lehető legjobban. Ez a program egy jó emberré formál minket és csak hálás lehetek a honvédségnek.	Lehetne több program.
Nagyon jól éreztem magam, köszönöm a lehetőséget, mindig marad B tervnek, hogy katonatiszt lehessenek.	Több koncentráció, figyelem, fegyelem

😊	☹️
Számomra egy tökéletes, összetartó és erős osztályban (szakaszban) van lehetőségem részt venni, csakúgy minden társamnak nekem is a hazaszeretet és a hazám hűségese szolgálata élvez elsőbbséget, és a hazám szolgálatát tartom a hivatásomnak, és ezt egy megfelelő képzésű iskolában tehetem meg a Honvéd Kadét Program segítségével. Az észrevételem az, hogy egy nagyon összetartó, együttműködő csapat vagyunk, de van még egy két csiszolni való az osztályon.	Megválogathatnák a tanulókat, akiket felvesznek HKP osztályba
Jó osztály.	Kevés izgalmas program van
Így tovább!	Több olyan verseny, amelyen az ország minden pontjáról jönnek kadétek.
Én nagyon szeretem, imádom, igazából Szarvasra több lehetőséget tennék.	Remélem nem soroznak be.
Nagyon tetszik.	Sokszor nem azt tanuljuk, ami a tankönyvben van és kevés a gyakorlati tudás.
	Kicsit lehetnének az osztályok tisztelettudóbbak egymással, és viselkedhetnének fegyelmezettebben.

Összegzés

Írásunkban arra vállalkoztunk, hogy egy felmérést végezzünk arról, mi jellemzi a tanulók iskolaválasztási motivációit, milyennek ítélik meg a különböző HKP programokban tanulók a képzést, továbbá milyen céljaik vannak a jövőre nézve a katonai pályával.

Amint láthattuk, a diákok iskolaválasztási motivációját nagyon erősen befolyásolja az ösztöndíj lehetősége, vagyis a pénzbeli juttatás, amely egész biztosan hozzájárul a program sikeréhez. A katonai pálya választásának oka automatikusan nem azonosítható a hazaszeretettel, mert pályát a fiatalok (különösen a mai felnövekvő generációk) sok egyéb megfontolás alapján választanak, amelyek között ott szerepel a megélhetés lehetősége is. A Honvéd Kadét Program osztályaiban tanulók sem kivételek ez alól.

A Közzolgálati Egyetem *Online Lexikonja* szerint mit is jelent a hazafias és honvédelmi nevelés?

„A globalizáció miatt a hazaszeretet, a hazafiság, a honvédelem ismerete és oktatása fontos feladattá vált. Fontos, hogy a fiatalok megismerjék ezen fogalmak valódi tartalmát és megértsék személyes kötelezettségeiket, feladataikat annak érdekében, hogy jó hazafiak legyenek. Ennek érdekében a kormány rendelkezett az alap-, közép- és felsőfokú oktatási intézményekben az állampolgári/honvédelmi ismeretek szélesítését célzó program kidolgozásáról és bevezetéséről.”³

Mit is jelent ez valójában? Osztályfőnöki óra alsó tagozatban már nincs, viszont az etika tantárgy kerettantervi előírásai tartalmazzak egy témát, amelynek címe: *A társas együttélés kulturális gyökerei: Nemzet – Helyem a társadalomban*. Ez az alsós évfolyamokon öt tanórát érint évente. Ha a tartalmakat és a leíráshoz kapcsolódó kulcsszavakat

végignézzük, akkor ebből azt láthatjuk, hogy a 'büszkeség' szó társítható leginkább a hazaszeretet fogalmához, bár a részletesebb leírásban nem válik világossá, hogy ez magukra a tanulókra vagy hazájukra vonatkozik. A gyerekeknek körülbelül a fele azonban nem etikaórán vesz részt, hanem hittan és erkölcsstan órán, amelynek megvalósítása a különböző felekezetek feladata. Ennek nincs előírt kerettantervi tartalma, ezért nem követhetők nyomon az elvárások sem. A felsős évfolyamokon az osztályfőnöki (ma már közösségi nevelés) óra része az *Egyén és közösség* téma, amely arra hivatott, hogy a hazaszeretet erősödését segítse, megvalósítását illetően azonban összesen annyi szerepel a leírásban, hogy „nemzeti identitást erősítő programok szervezése”.

2023-ban indult el a középiskolákban a honvédelmi ismeretek oktatása azzal a céllal, hogy a diákokban erősítsék a honvédelem fontosságát, és hazaszeretetre, hazafias gondolkodásra neveljék őket. Budapesten hat középiskolában indult el a program, amelyet a vármegyékben induló programok egészítik ki.

„A tantárgyat a Belügyminisztérium, illetve a Kulturális és Innovációs Minisztérium közreműködésével kiválasztott köznevelési intézményekben a 11. évfolyamon, szakképzésben a 9. évfolyamon kötelező jelleggel tanulják a diákok heti egy tanórán. A hét témakörre bontott képzés során a diákok olyan hasznos tudás birtokába juthatnak, mint a honvédelem rendszerének megismerése, a löelmélet, a haditechnikai ismeretek, elsősegélynyújtás, a túlélési ismeretek, a térkép- és tereptani ismeretek.”⁴

A közoktatáson túl a felsőoktatásban is megjelent a honvédelmi alapismeretek oktatása. Bevezetésének indoklása az alábbi:

„Hazánk védelmi képességének fejlesztése, az ország védelme iránti hazafias elkötelezettség kialakítása és fenntartása kiemelt kormányzati közfeladat. A fiatal generációt megszólító honvédelmi nevelés programja megvalósításának fontos célcsoportja a hazai felsőoktatási intézmények hallgatói, akik számára – választott képzési szaktól, szakiránytól függetlenül – fontos, szükséges és hasznos az olyan honvédelmi és biztonságpolitikai ismeretek közvetítése, amelyekkel képesek lesznek a világban és a szűkebb (regionális) környezetünkben zajló események megértésére, azok ok-okozati összefüggéseinek felismerésére.”⁵

Osztályfőnöki óra alsó tagozatban már nincs, viszont az etika tantárgy kerettantervi előírásai tartalmaznak egy témát, amelynek címe: A társas együttélés kulturális gyökerei: Nemzet – Helyem a társadalomban. Ez az alsós évfolyamokon öt tanórát érint évente. Ha a tartalmakat és a leírás-hoz kapcsolódó kulcsszavakat végignézzük, akkor ebből azt láthatjuk, hogy a 'büszkeség' szó társítható leginkább a hazaszeretet fogalmához, bár a részletesebb leírásban nem válik világossá, hogy ez magukra a tanulókra vagy hazájukra vonatkozik. A gyerekeknek körülbelül a fele azonban nem etikaórán vesz részt, hanem hittan és erkölcsstan órán, amelynek megvalósítása a különböző felekezetek feladata. Ennek nincs előírt kerettantervi tartalma, ezért nem követhetők nyomon az elvárások sem.

Ma már a hazafias nevelés felbukkan az Óvodai Nevelés Alapprogramjában is, 2018-tól pedig egyre nagyobb hangsúly helyeződik rá.

A fent elmondottakból és a kutatásból egyaránt azt láthatjuk, hogy a hazafiság, hazaszeretet és honvédelem egymással felcserélhető fogalomként jelennek meg. Ugyanakkor a különböző törvények, rendeletek, kurzus- és kerettantervi leírások, egyéb szóbeli és írásbeli megnyilvánulások inkább valamiféle gyakorlati tenni akarásban definiálják a hazaszeretet fogalmát, amely nagyon sokszor a hazafias elköteleződésen keresztül a honvédelmi tettekkészségben manifesztálódik. Holott ez egy érzelem.

Kimarad, vagy csak csekély mértékben szerepel továbbá a hazaszeretet kialakításában a szülők szerepe, pedig a szülőföldhöz való viszonyulásunkat nagy mértékben rajtuk keresztül sajátítjuk el. Ha a szülőktől pozitív mintát és érzelmeket tapasztal a hazája iránt egy gyermek, az már megfelelő alap lehet. Emellett azt is be kell látnunk, hogy a különböző nevelési területeket nem lehet úgy elválasztani, hogy van, amiért az iskola, és van, amiért a család felelős. A gyermekeket az élet minden területén érik benyomások, azokat pedig csak egységes rendszerben lehet kezelni. A gyermekek nevelése elsősorban a szülők, másodsorban az iskola, oktatásuk pedig elsősorban az iskola és másodsorban a szülők a feladata. Ha a hazaszeretetet oktatni kell, akkor az főként iskolai feladat. Ha neveléssel érhetünk el eredményt, akkor viszont a család kap ebben óriási szerepet. A hazaszeretet fogalmának tisztázásán túl a kérdés továbbra is az: oktatni kell a hazaszeretetet, vagy nevelni érdemes rá a gyermekeket?

Köszönetnyilvánítás, támogatás

A közlemény a TKP2021-NVA-10 számú projekt keretében a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a 2021. évi Témaerületi Kiválóság Program pályázati program finanszírozásában valósult meg.

Irodalom

- Bakos, Cs. A. (2013). A Magyar Honvédség megítélése pályaválasztás előtt álló fiatalok körében. *Hadtudományi Szemle*, 6(1), 1–5.
- Balogh, Zs. (2025). Az Önkéntes Területvédelmi Tartalékos alakiképzést végzett, 13. évfolyamos honvéd kadétek pályamotivációs vizsgálata. *Hadtudományi Szemle*, 18(1), 49–64.
- Bábosik, I. (1998). Nemzettudat, nemzeti szocializáció, hazafiság. *Iskolakultúra*, 8(4), 40–48.
- Bieri, M. (2015). Military Conscription in Europe. *SSC Analyses in Security Policy*, ETH Zurich, 180.
- Gheondea, D. & Plesanu, T. (2022). Military Mobility - A Present Day Requirement. *Romanian Military Thinking*, (1), 44–63. Utolsó letöltés 2025.10.13. DOI: [10.55535/RMT.2022.1.03](https://doi.org/10.55535/RMT.2022.1.03)
- Fábián, Gy. & Kopházi-Molnár, E. (2023) A katonai szakmai angol nyelvvizsgák és a nyelvi képzés jellemzői és eredményei a hazai kadétképzésben. *Iskolakultúra*, 33(9). DOI: [10.14232/iskkult.2023.9.82](https://doi.org/10.14232/iskkult.2023.9.82)
- Hajdicsné Varga, K. (2015). A honvédelmi nevelés a magyar oktatási rendszerben – a nevelési terület céljai, módszerei a kezdetektől napjainkig. *Képzés és gyakorlat*, 13(1–2), 69–84. DOI: [10.17165/TP.2015.1-2.4](https://doi.org/10.17165/TP.2015.1-2.4)
- Hamar, P. (2023). A honvédelmi nevelés és az iskolai testnevelés kovariációja. *Hadtudományi Szemle*, 16(2), 187–210. DOI: [10.32563/hsz.2023.2.14](https://doi.org/10.32563/hsz.2023.2.14)
- Honvéd Kadét program: folytatódó sikertörténet (2024). *Honvédelem.hu*, 10. 17. <http://honvedelem.hu/hirek/honved-kadet-program-folytatodo-sikertortenet.html> Utolsó letöltés: 2025.09.14.
- A honvédelmi miniszter 42/2021. (VIII. 31.) HM utasítása. *Hivatalos értesítő. A Magyar Közlöny melléklete*. 2021(43). 4104-4113.
- Jobbágy, Z. & Stummer, J. (2010). A Katonasuli programban rejlő lehetőségek a Magyar Honvédség utánpótlásának biztosítása érdekében. *Seregszemle*, 8(4), 102–107.
- Kanyó, L. (2002). A tisztí hallgatók pályaválasztásának néhány jellemzője. *Hadtudomány*, 1, 57–63.
- Karlovit, J. T. (2024). Hazaszeretetre és honvédelemre nevelés, mint közügy. In: Karlovitz, J. T. (szerk.): *Pedagógiai gondolkodásunk a konfliktusokkal terhelt világban*. International Research Institute sro.

- Kasik, L., Jámbori, Sz., Tóth, E. & Gál, Z. (2022). Problémamegoldás barátok és nem barátok között serdülők körében. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 77(1), 29–52. DOI: [10.1556/0016.2022.00002](https://doi.org/10.1556/0016.2022.00002)
- Kristófüri, B. (2023). A sport szerepe a honvédelmi nevelésben. *Hadtudományi Szemle*, 16(3), 151–160. DOI: [10.32563/hsz.2023.3.12](https://doi.org/10.32563/hsz.2023.3.12)
- Kun Szabó, I. (2018). A honvédelmi nevelés szinterei napjainkban. *Hadtudományi Szemle*, 11(4), 353–365.
- Lacsny, M. (2017). A hazafias és a honvédelmi nevelés, ahogy a középiskolások látják (2). *Honvédségi Szemle*, 145(3), 146–153.
- Madarász, T. (2015). A honvédelmi nevelés pedagógiai oldala. *Educatio*, 24(2), 148–154.
- Miklósy, Gy. (1998). Hazaszeretetre, honvédelemre nevelés a honvéd gimnáziumban. *Iskolakultúra*, 8(4), 70–75.
- Nemzetközi körkép: Szükség van-e hazafias nevelésre az oktatásban? (2019). *Modern Iskola*, <https://moderniskola.hu/2019/02/nemzetkozi-korkep-szukseg-van-e-hazafias-nevelesre-az-oktatásban/> Utolsó letöltés: 2025. 09.14.
- Pákozdi, M. & Bárdos, Gy. (2020). Qualitative analysis of motivations for being a soldier. *Strategic Impact*, 75, 60–71.
- Pákozdi, M. & Bárdos, Gy. (2022). A new military hierarchy of needs model. *Social Sciences*, 11(5), 19. DOI: [10.3390/socsci11050217](https://doi.org/10.3390/socsci11050217)
- Pákozdi, M. (2022). A katonai pálya motivációinak kvalitatív vizsgálata. *Doktori disszertáció*. ELTE-PPK.
- Pálmai, J. (2017). A hazafias nevelés elemei a Horthy-kor pedagógiai dokumentumaiban. *Honvédségi Szemle*, 145(1), 92–101.
- Stummer, J. (2012). Katonai alapismeretek a polgári középfokú oktatásban. *Új Pedagógiai Szemle*, 62(4–6), 236–249.
- Tálas, P. (2010). *Katonai alapismeretek*. Tankönyv. Zrínyi Kiadó.
- Ulrych, I. & Matyasik, G. (2022). Preparing youth for defence: Socialisation, education, and training of young people in Europe for national security. *Security and Defence Quarterly*, 38(2), 1–15. <https://securityanddefence.pl/pdf-149891-88659?filename=88659.pdf> Utolsó letöltés 2025.10.12.
- Varga, A. (2011). A katonai pálya és a honvédelemhez való viszony szociológiai kérdései a középiskolai korosztály körében. *PhD értekezés*. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest.
- White Paper for European Defence – Readiness 2030* (2025). Commission of Europe.

Jegyzetek

- ¹ Részlet József Attila: *Altató* című verséből.
- ² <https://njt.hu/jogszabaly/2021-42-B0-15>
- ³ <https://lexikon.uni-nke.hu/szocikk/hazafias-es-honvedelmi-neveles/>
- ⁴ <https://honvedelem.hu/hirek/141-kozepiskolaban-lesz-honvedelem-tantargy.html>
- ⁵ <https://hhk.uni-nke.hu/oktatas/honvedelmi-alapismeretek-oktatasa>

Absztrakt

A Magyar Honvédség elsődlegesen nemzeti hadsereg, történeti megközelítésben tagjai számára fontos kérdés az elköteleződés, hivatástudat, valamint a szakma ismerete. Kun Szabó (2018) visszatekintő elemzése igazolja, hogy a haderő története, mérete, technológiája által meghatározott szervezeti kultúrája kohéziós erőként támogatja a hadsereg tagjainak identitástudatát, ennek köszönhetően hosszú ideje biztosítja hovatartozásukat. Másrészt ezen identitásformáló erők századokon keresztül jelentkeztek vonzóerőként a magyar ifjak számára, így feltételezhető, hogy a jelenkori formális képzésben is motivációs erővel bírnak a pályaválasztás területén. Vizsgálatunkban ennek az állításnak a valóságát igyekeztünk vizsgálni a hazánkban működő katonai szakmai képzés keretében, azaz a jelenlegi kadétképzés három képzési formájában. Egy kérdőíves vizsgálattal felmértük, melyek azok a tantárgyak, amelyeket az adott képzési formában tanuló diákok a leghasznosabbnak vélnék későbbi életpályájuk szempontjából, melyek a legfontosabb motívumok a Honvéd Kadét Program választásánál, mit gondolnak a képzés minőségéről, valamint véleményük szerint a képzés mennyiben járul hozzá a katonai pályán maradáshoz a jövőben. Tanulmányunkban feltérképezzük, milyen szándékkal választják a tanuló az iskolák által kínált Honvéd Kadét Programot, s az milyen hatással van a továbbtanulási aspirációira. Arra is kitérünk, hogyan hat a tanulók továbbtanulási szándékára, ha a különböző típusú honvéd kadét programok osztályaiban végeznek tanulmányokat.

Kulcsszavak: hazafiság, honvédelmi nevelés, katonai képzés; pályaaorientáció